

Jon Ronson

Testul psihopatului
O călătorie prin industria nebuniei

Traducere din limba engleză și note de
Luiza Vasiliu

Apare piesa lipsă din puzzle

Aceasta este o poveste despre nebunie. Începe cu o întâlnire ciudată la o cafenea Costa din Bloomsbury, în centrul Londrei. Cum Facultatea de neurologie de la University College London e chiar după colț, în cafeneaua aceea obișnuiau să meargă neurologii. Și iată-o acum pe una dintre ei, cotind-o pe Southampton Row, făcându-mi cu mâna, puțin cam sfioasă. Numele ei era Deborah Talmi. Avea aerul cuiva care-și petrecea zilele într-un laborator și nu era obișnuită să-și dea întâlniri stranii cu jurnaliști prin cafenele și nici să se trezească prizonieră în mijlocul unor mistere complicate. Adusese pe cineva cu ea. Un tânăr înalt, neras, genul academic. S-au așezat amândoi.

- Eu sunt Deborah, a zis ea.
- Eu sunt Jon, am zis eu.
- Eu sunt James, a zis el.
- Deci, am continuat. L-ai adus?

Deborah a dat din cap. A împins în tăcere un pachet de-a lungul mesei. L-am deschis și l-am răsucit în mâini.

- E chiar frumos, am spus.

În iulie, Deborah primise prin poștă un pachet bizar. O aștepta în dulăpiorul ei. Era ștampilat cu *Göteborg, Suedia*. Cineva scrisese pe plicul cu bule „Îți spun mai multe când mă întorc!” Dar oricine ar fi fost expeditorul, acesta nu-și lăsase numele.

Pachetul conținea o carte. Avea doar patruzeci și două de pagini, dintre care douăzeci și una – din două în două – erau în întregime albe, dar totul, hârtia, ilustrațiile, fontul, indicau o producție foarte scumpă. Pe copertă era o imagine delicată, stranie, cu două mâini fără trup desenându-se una pe cealaltă. Deborah a recunoscut că era o reproducere după *Mâinile care desenează* a lui M.C. Escher.

Autorul era un anume „Joe K.” (poate o referință la Joseph K. al lui Kafka sau anagrama unei „glume”¹), iar titlul era *Ființa sau neantul*, un fel de aluzie la *Ființa și neantul*, eseul din 1943 al lui Sartre. Cineva decupase atent cu foarfecele pagina care ar fi trebuit să conțină detaliile legate de editură și de drepturile de autor, ISBN-ul etc., așa că nu erau nici un fel de indicii în această privință. Pe un sticker scria „Atenție! Vă rog cercetați scrisoarea către profesorul Hofstadter înainte să citiți cartea. Mult noroc!”

Deborah a răsfoit-o. Era, în mod evident, un fel de puzzle care trebuia rezolvat, cu versuri criptice și pagini din care fuseseră decupate cuvinte și așa mai departe. A mai citit o dată propoziția „Îți spun mai multe când mă întorc!” Unul dintre colegii ei

¹ Joke (în orig.).

era plecat în Suedia și, chiar dacă în mod normal nu era genul de persoană care să trimită pachete misterioase, explicația cea mai logică era că el trimisese pachetul.

Dar după aceea colegul s-a întors, și când l-a întrebat, a spus că nu știa nimic despre asta.

Deborah era intrigată. A început să caute pe Internet. Și atunci a descoperit că nu era singură.

– Toți destinatarii erau neurologi? am întrebat-o.

– Nu, a spus. Mulți erau neurologi. Dar era și un astrofizician din Tibet. Și un specialist în istoria religiilor din Iran.

– Toți erau universitari, a spus James.

Cu toți primiseră pachete identice cu cel al lui Deborah – într-un plic cu bule din Göteborg, pe care scria „Îți spun mai multe când mă întorc!”. Se adunaseră pe bloguri și în grupuri de discuții și încercau să spargă codul.

Unul dintre destinatari sugerase că poate cartea ar trebui citită ca o alegorie creștină, „pornind chiar de la enigmaticul «Îți spun mai multe când mă întorc!» (În mod evident o aluzie la A Doua Venire a lui Iisus.) Autorul/autorii par să contracizeze ateismul din *Ființa și neantul* al lui Sartre prin B OR N¹.”

Sarah Allred, o cercetătoare în psihologia percepției, i-a dat dreptate: „Am vaga bănuială că povestea asta o să se dovedească a fi cine știe ce

¹ BORN – NĂSCUT, acronimul de la *Being or Nothingness* – *Ființa sau neantul*.

marketing viral/ truc publicitar al vreunei organizații religioase prin care să fie ridiculați universitarii/intelectualii/oamenii de știință/filosofii.“

Celorlalti, acest lucru li s-a părut puțin probabil: „Costul ridicat exclude teoria unui viral, în afară de cazul în care campania mizează pe faptul că țintele ei alese cu grijă vor încerca să reflecteze online asupra cărții misterioase.“

Cei mai mulți dintre destinatari credeau că răspunsul se afla, în mod surprinzător, la ei. Ei fuseseră aleși ca să primească pachetul. Era în mod evident vorba de un tipar, dar ce fel de tipar? Fuseseră cu toții la aceeași conferință cu ani în urmă, sau ceva asemănător? Poate că erau vânați pentru o poziție de conducere în vreo companie secretă?

„Primul care sparge codul primește jobul, ca să zic așa?“, a scris un destinatar australian.

Ce părea evident era că o persoană scripitoare sau o organizație cu legături la Göteborg închipuise un puzzle atât de complex, încât nici măcar niște profesori universitari așa deștepți cum erau ei nu-l puteau descifra. Poate că nu putea fi decodificat pentru că lipsea un indiciu. Poate că era incomplet. Cineva a propus „să ținem scrisoarea în dreptul unei lămpi sau să facem testul vaporilor de iod. S-ar putea să fie vreun mesaj secret, scris cu un alt tip de cerneală.“

Dar n-a ieșit la iveală nici un fel de mesaj secret.

Dezamăgiți, au renunțat. Dacă acesta era un puzzle pe care nici măcar profesorii universitari nu-l puteau rezolva, atunci poate c-ar trebui să

coopteze pe cineva mai dintr-o bucată, cum ar fi un detectiv particular sau un jurnalist. Deborah a întrebat în stânga și-n dreapta. Ce reporter ar fi suficient de tenace și de interesat ca să se implice în rezolvarea acestui mister?

Au trecut în revistă câteva nume.

Și atunci, James, prietenul lui Deborah, a spus: „Ce-ar fi să-l chemăm pe Jon Ronson?“

În ziua în care am primit e-mailul în care Deborah mă invita la cafeneaua Costa, mă aflam în mijlocul unui atac de panică destul de grav. Îi luașem interviu unui tip pe care-l chema Dave McKay. Era liderul charismatic al unui mic grup religios din Australia, numit *Creștinii lui Isus*, și recent le sugerase adeptilor săi să-și doneze fiecare câte un rinichi unui necunoscut. Dave și cu mine ne-am înțeles destul de bine la început – părea fermecător de excentric, așa că adunam material suficient de bun pentru articolul meu, citate de-ale lui delicios de țicnite etc. – dar când i-am sugerat că presiunea grupului, stârnită de Dave, ar putea fi motivul pentru care unii dintre membrii cei mai vulnerabili aleg să renunțe la un rinichi, a sărit ca ars. Mi-a trimis un mesaj în care-mi spunea că oprește o donare iminentă de rinichi ca să-mi dea mie o lecție. O lăsa să moară pe bolnavă, iar moartea ei avea să-mi apese conștiința.

Mă îngrozea soarta bolnavei și mă încânta oarecum faptul că Dave îmi trimisese un mesaj atât de sărit de pe fix, numai bun pentru articolul meu. I-am spus unui jurnalist că părea cam psihopat

(nu știam absolut nimic despre psihopați, dar am presupus că ăsta era genul de lucru pe care ar fi în stare să-l facă). Jurnalistul m-a citat în ziar. Câteva zile mai târziu, Dave mi-a trimis un e-mail: „Consider că e o calomnie să susții că sunt psihopat. Am cerut sfatul unui avocat. Mi s-a spus că aș putea avea câștig de cauză. Malițiozitatea ta față de mine nu-ți dă dreptul să mă calomniezi.”

Din cauza asta mă panicasem destul de tare în ziua în care e-mailul de la Deborah a ajuns la mine în inbox.

– Ce naiba a fost în capul meu? i-am spus soției mele, Elaine. Îmi plăcea să mi se ia interviu. Îmi plăcea mie să vorbesc. Și acuma s-a dus totul în pizda mă-sii. Dave McKay o să mă dea în judecată.

– Care-i treaba? a strigat fiul meu, Joel, intrând în cameră. De ce țipați?

– Am făcut o greșeală prostească, am zis despre un om că e psihopat, și acum tipul e furios, i-am explicat.

– Și ce-o să ne facă? a întrebat Joel.

A urmat o tăcere scurtă.

– Nimic, am spus.

– Păi și dacă n-o să ne facă nimic, atunci de ce ești îngrijorat? a zis Joel.

– Sunt îngrijorat pentru că l-am înfuriat, am zis. Nu-mi place să-i supăr sau să-i înfurii pe oameni. De asta sunt supărat.

– Minți, a zis Joel, mijindu-și ochii. Știi că nu-ți pasă dacă-i înfurii sau îi superi pe oameni. Ce-mi ascunzi?

– Ți-am zis tot, am spus.

– O să ne atace? a întrebat Joel.

– Nu! am zis. Nu, nu! Asta n-o să se întâmple în nici un caz!

– Suntem în pericol? a țipat Joel.

– N-o să ne atace, am urlat. Doar o să ne dea în judecată. Tot ce vrea e să-mi ia banii.

– O, Doamne! a exclamat Joel.

I-am trimis un e-mail lui Dave în care mi-am cerut scuze că l-am făcut psihopat.

„Mulțumesc, Jon”, a răspuns imediat. „Respectul meu pentru tine a crescut considerabil. Să sperăm că, dacă o fi să ne mai întâlnim vreodată, vom putea face astfel încât să ne apropiem ceva mai mult de ceea ce s-ar putea numi prietenie.”

„Și iată, mi-am spus, cum îmi fac a nu știu câta oară griji degeaba.”

Mi-am verificat e-mailurile necitite și l-am găsit pe cel de la Deborah Talmi. Spunea că ea și alți profesori universitari de peste tot din lume primiseră prin poștă un pachet misterios. Auzise de la un prieten care-mi citise cărțile că eram genul de jurnalist căruia s-ar putea să-i placă romanele polițiste. A încheiat așa: „Sper că am reușit să îți transmit senzația de bizarerie pe care o am în legătură cu toată tărașenia, și cât de incitantă e toată povestea. E ca un roman de aventuri, sau ca un

joc de realitate alternativă, iar noi suntem cu toții pionieri. Pentru că l-au trimis unor cercetători, au invocat cercetătorul din mine, dar am eşuat în a găsi răspunsul. Sper foarte tare că tu vei accepta provocarea.”

Acum, în cafeneaua Costa, a aruncat o privire înspre cartea pe care o întorceam pe toate părțile.

— În esență, a spus ea, cineva încearcă să atragă atenția unor anumiți profesori universitari către ceva, într-un mod foarte misterios și sunt curioasă să aflu de ce. Cred că e o campanie mult prea elaborată ca să fie vorba de o singură persoană. Cartea încearcă să ne spună ceva. Dar nu știu ce. Aș vrea să aflu cine a trimis-o, și de ce, dar nu mă pricep deloc la investigații.

— Păi..., am spus.

Am tăcut și am examinat cartea cu un aer grav. Am luat o înghițitură de cafea.

— O să încerc, am spus.

* * *

I-am anunțat pe Deborah și pe James că aș vrea să-mi încep investigația aruncând o privire prin birourile lor. Le-am zis că doream să văd dulăpiorul în care Deborah găsisese pachetul. Au schimbat pe furiș o privire care însemna „Ce ciudat să începi de-aici, dar cine suntem noi să punem la îndoială metodele marilor detectivi.”

S-ar putea, de fapt, ca privirea lor să nu fi însemnat asta. În schimb, s-ar putea să fi spus așa: „Investigației lui Jon n-are cum să-i folosească sub nici o formă un tur al birourilor noastre și e cam bizar că vrea să facă asta. Să sperăm că n-am ales greșit jurnalistul. Să sperăm că nu-i vreun ciudat, sau că n-are are motive ascunse ca să-și bage nasul în clădirile în care lucrăm.”

Dacă privirea lor ar fi spus asta într-adevăr, atunci ar fi avut dreptate: aveam niște motive ascunse pentru care voiam să-mi bag nasul în clădirile în care lucrau.

Departamentul lui James era făcut din niște panouri de beton îngrozitor de neatrăgătoare, chiar lângă Russell Square, la Facultatea de Psihologie din cadrul University College London. Pe pereții din hol erau fotografiile decolorate din anii '60 și '70 în care se vedeau copii conectați la mașinării înfricoșătoare, cu fire atârinate de cap. Zâmbeau spre aparat cu un entuziasm de neînțeles, ca și cum s-ar fi aflat la plajă.

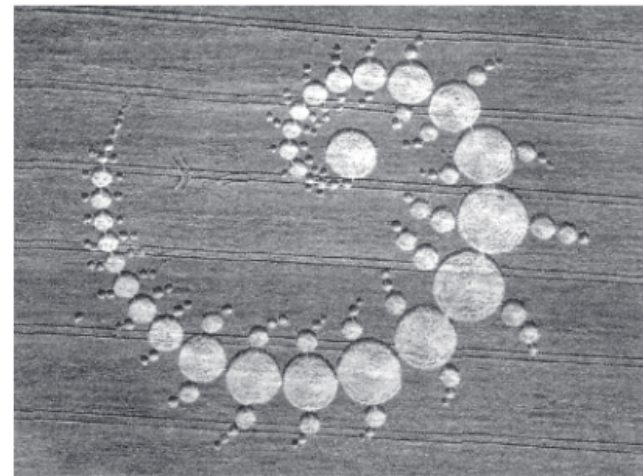
În mod evident, cineva încercase la un moment dat să dez-urâțească acest loc public zugrăvind holul într-un galben vesel. Asta pentru că, după cum am aflat mai târziu, aici sunt aduși bebelușii ca să li se testeze creierul și cineva a fost de părere că galbenul i-ar putea calma. Dar nu înțelegeam cum. Urâțenia clădirii era atât de apăsătoare, încât era ca și cum i-ai fi înfipt un nas de clovn unui cadavru și i-ai fi spus Ronald McDonald.

Am aruncat o privire prin birouri. În fiecare din ele, un neurolog sau un psiholog stătea aplecat deasupra biroului, concentrându-se din greu la o chestiune legată de creier. Într-o cameră, mi s-a spus, punctul de interes îl reprezenta un bărbat din Wales care-și putea recunoaște fiecare oaie în parte, dar nu putea recunoaște fețele oamenilor, nici măcar pe nevasta lui, nici măcar pe el însuși în oglindă. Această afecțiune se numește *proso-pagnozie* – pierderea capacității de a recunoaște fizionomiile. Cei care suferă de ea se pare că-și insultă la infinit, fără intenție, colegii de muncă, vecinii, soții și soțiile, din cauză că nu răspund la zâmbet când trec pe lângă ei pe stradă ș.a.m.d. Oamenii nu pot să nu se simtă jigniți chiar dacă știu că impolitețea e cauzată de afecțiune, nu de aroganță. Sentimentele negative se răspândesc ușor.

În alt birou, un neurolog studia cazul din iunie 1996 al unui doctor, fost pilot al Forțelor Aeriene Regale, care zburase ziua-n amiaza mare pe deasupra unui câmp, se întorsese, zburase iarăși pe deasupra lui cincisprezece minute mai târziu, și, deodată, a văzut acolo un cerc mare în lan. Era ca și cum tocmai s-ar fi *materializat*. Se întindea peste patru mii și ceva de metri pătrați și era alcătuit din o sută cincizeci și unu de cercuri separate. *The Julia Set*, cum a fost numit cercul, a devenit cea mai faimoasă întâmplare cu un cerc în lan. S-au făcut tricouri și postere cu el. S-au organizat congrese. Mișcarea începea să se dezumfle – devenise din ce în ce mai evident că cercurile din lan nu erau făcute de extraterestri, ci de artiști conceptuali,

în miez de noapte, cu ajutorul unor scânduri de lemn și sfori – dar cercul ăsta apăruse de nicăieri în intervalul de cincisprezece minute dintre cele două treceri ale pilotului pe deasupra câmpului.

Neurologul din încăperea aceea încerca să-și dea seama de ce creierul pilotului nu reușise să reperize cercul de prima dată. Fusese acolo de la început, îl construise în noaptea precedentă un grup de artiști conceptuali cunoscuți sub numele de *Team Satan*¹, folosind scânduri de lemn și sfoară.

Cercul din lan *The Julia Set*

În cel de-al treilea birou, am văzut o femeie care avea într-un raft cartea *Little Miss Brainy*². Părea binedispusă, plină de vervă și drăguță.

¹ Echipa Satan.

² Carte pentru copii din seria *Little Miss*, de Roger Hargreaves.